
Dag Seierstad

Bruddet mellom Sosialistisk Folkeparti og Sosialistisk Ungdomsforbund¹

I februar 1969 – på SF's 6. landsmøte – ble Sosialistisk Folkeparti sprengt. SUF, partiets ungdoms-organisasjon, brøt med partiet. En del av SF's medlemmer meldte seg ut eller gikk i passivitet.

- Hva skjedde på landsmøtet?*
- Hva var bakgrunnen for bruddet?*
- Og hva var virkningene av bruddet – for SF og norsk venstrefløy for øvrig?*

Begivenhetene før, under og umiddelbart etter dette landsmøtet er såpass intense og har hatt konsekvenser for den politiske utviklingen til de fleste som opplevde dem på nært hold, at en må regne med sterkt motstridende tolkninger av det som skjedde.

Min egen framstilling må bli summarisk – av plasshensyn. Den er ingen historisk studie – bygd på omfattende kildegransking eller intervjuing av personer som opplevde bruddet fra ulike synsvinkler. Grunnlaget for min framstilling er følgende:

- 1. Protokoller fra landsmøtet og de siste landsstyremøtene i SF før bruddet.*
- 2. «Orientering» og «Ungsosialisten» fra 1967/68/69.*
- 3. De viktigste klipp fra pressedekningen i «Arbeiderbladet» og «Dagbladet» i 1968/69.*
- 4. Et utvalg av stensilerte brev og arbeidsdokumenter fra partene i striden, slik jeg kunne samle dem som formann i et lokallag i Oslo (Tveita/Haugerud SF).*

5. *Egne inntrykk av utviklingen fram til bruddet slik jeg opplevde situasjonen fra mitt utkikkspunkt: som medlem av Oslo SF, lagsformann i et lokallag, referent for Orientering på sjølve landsmøtet, medlem av SF's sentralstyre etter landsmøtet.*

En framstilling av en parti-splittelse (som av andre samfunnsmessige forhold) må nødvendigvis springe ut av en forståelse, en tolkning av det som skjedde. Det viktige er ikke de såkalte «ytre fakta», men hva de «ytre fakta» betyr.

Av praktiske grunner vil jeg dele framstillingen i to: I 1. del markerer jeg de viktigste enkelt-hendingene fram mot splittelsen på landsmøtet – slik de framsto for offentligheten (gjennom «Orientering» og dagsavisene). I del 2 forsøker jeg så å legge fram min egen «forståelse» av det som skjedde.²

Del 1

Motsetningene trer fram

SUF's 4. landsmøte i oktober 1967 førte til det første åpne sammenstøtet mellom ungdomsbevegelse og parti. Landsmøtet vedtok en serie med uttalelser, bl.a.

- en advarsel mot «ethvert organisert samarbeid mellom SF og DNA»,
- en kritikk av hvordan kulturrevolusjonen i Kina ble framstilt i norske aviser og i NRK,
- og en Midt-Østen-uttalelse med følgende konklusjon:
«Så lenge Israel fortsetter sin aggressive, ekspansjonistiske og rassistiske politikk, må vi slå fast følgende:

1) SUF støtter palestina-flyktingenes og de undertrykte araberes kamp for å få tilbake sitt fedreland.

2) Staten Israel i sin nåværende form som brohode for imperialismen må opphøre å eksistere.

3) Den nåværende befolkning i Israel må garanteres sin rett til å bo i Midt-Østen.»

Det var den siste uttalelsen som skapte strid – både i dagspressen og i «Orientering».

«Orientering» brakte fyldig referat fra landsmøtet på midtsidene 14. oktober 1967. Uttalelsen ble gjengitt i sin helhet under nøytrale

overskrifter. Men på lederplass tok «Orientering» (i usignert leder) avstand fra Midt-Østen-uttalelsen:

«Når det derimot gjelder synet på Israels rett til å bestå som egen stat innenfor de grenser landet hadde før krigen brøt ut i juni, synes det å herske en dyp og beklagelig meningsforskjell mellom SF og SUF. Det overveiende flertall av vårt folk, og også av SF's medlemmer og velgere, vil stille seg helt uforstående til SUF's uforsonlige og lite veloverveide syn på denne saken.»

Lederen distanserte seg også fra uttalelsen om presse-dekningen av kulturrevolusjonen:

«Skuffende er det også at SUF-landsmøtet reservasjonsløst slutter opp om kulturrevolusjonen i Kina og sluker den kinesiske propagandaen om sovjetisk «revisjonisme»».

I neste nummer av «Orientering» fulgte lange svar fra SUF's sentralstyre og fra *Kjell Bygstad* (medlem av SF's sentralstyre og SF's sekretær 1964 – 66). Begge artiklene hadde klar polemisk brodd mot «Orientering»s redaksjonelle ledelse.»

«Orientering» presiserte raskt at lederen var usignert fordi den ga «uttrykk for en samlet redaksjonell vurdering og fikk sin utforming etter en diskusjon mellom redaktørene og redaksjonsrådets medlemmer».

Redaksjonsrådet besto av Ola Bonnevie, Finn Gustavsen, Sigurd Evensmo og Knut Løfsnes. Av disse 4 var det bare Evensmo som ikke var medlem av SF's sentralstyre. Det ble dermed klart at striden både gikk mellom SF's og SUF's sentralstyrer og innen SF's sentralstyre (der Bygstad var medlem).

Hilsningsadresse til Sovjet-jubileet

I midten av november 1967 kom neste omdreining i parti-debatten. I anledning 50-årsdagen for oktober-revolusjonen hadde enkelte SF-ere undertegna et hilsningstelegram som vennskaps-foreningen Norsk Sovjetrussisk Samband sendte ut. Løfsnes og Evensmo var blant de 4000 underskriverne.

Sentralstyret i SUF var med på en egen «hilsningsadresse» der

Sovjets samarbeid med USA ble fordømt som «en hånd mot de revolusjonære bevegelsene som er engasjert i en kamp på liv og død mot amerikansk imperialismen.» Kjell Bygstad, Ole Kopreitan (SF's parti-sekretær) og to av vara-representantene til SF's sentralstyre, Svein Johansen og Arne Byhre var også blant underskriverne.

Sigurd Evensmo krevde i et innlegg i «Orientering» (18. november) at SF's landsstyre måtte slå fast på sitt møte uka etter at «en slik generelt Sovjet-fiendtlig holdning ikke er i samsvar med partiets prinsipielle retningslinjer og politikk».

Landsstyremøtet 18. – 19. november 1967 ble splittet på midten i dette spørsmålet og gikk ut med et intetsigende vedtak som avsluttet med at det «ikke er SF's oppgave f.eks. å velge side i konflikten mellom China og Sovjet-samveldet».

For utenforstående var alt nå mønstret i konflikten klart trukket opp:

Løfsnes/Gustavsens/Bonnevie-fløyen i SF's sentralstyre med støtte fra Cordtsen i «Orientering» mot Bygstad/Kopreitan/Svein Johansen-fløyen i SF's sentralstyre i samarbeid med SUF's sentralstyre.

Den utadvendte debatten stilnet av med dette.

Sommeren 1968

I juni 1968 slo *Sigbjørn Hølmebakk* til med en stort oppslått artikkel i «Orientering» med overskriften «Vi trenger en ny partiledelse.» Det het der: SF «er blitt et parti i stagnasjon». Og videre:

«Det er ikke noe i veien med våre ideer, det er noe galt med oss selv, med selve partiet. (. . .) Vi trenger en partiledelse som kan skape en større vennlighet, en større hengivenhet for hverandre og for saken, en partiledelse som kan dempe den ofte litt fiktive kampen mellom høyre- og venstre-tendenser . . .»

Denne sommeren la SF seg enda et lite hakk høyere på Gallup-tabellene. Et drøyt år hadde Gallup-resultatene svingt rundt 7%. I juni, juli og august 1968 viste Gallup 7, 4 – 7, 5 – 7, 3% for SF. Ved stortingsvalget i 1965 hadde 6% av stemmene gitt 2 mandater, men med SF i god angreps-posisjon for 6 – 7 nye mandater.

Det var nå bare ett år til neste stortingsvalg, og radikaliseringen av ungdomsgruppene som følge av Vietnam-krigen ga grunnlag for håp om et nytt valg-gjennombrudd for SF.

I juni var Hølmebakk opptatt av stagnasjonen. I august rykket sovjetiske tanks inn i Tsjekkoslovakia, og ifølge Gallup forlot 1/3 av SF-velgerne partiet (September-gallupen viste 5,0%).

SUF's sommerleir

I august 1968 hadde SUF sin sommerleir på Tromøya med 300 deltakere fra hele landet. Berge Furre var til stede på leiren og ga et fyldig referat i «Orientering» (24. august).

I SUF's interne organ, Politisk bulletin nr. 11/1968, gis det et referat av en av debattene:

«Mye av debatten dreide seg om SF og dets rolle. Det blei framhevd at SF er et sosialdemokratisk parti uten noen fast teori og at partiet har en dårlig praksis i det monn det har noen overhodet.

De fleste var enige om at det måtte komme til brudd, enten direkte ved at «vi blir kasta ut», eller at vi overtar partiet, – får igjennom en marxist-leninistisk linje der. Dette vil i realiteten også bety et brudd idet høyrefløya ikke ville finne seg i å stå i et slikt parti og derfor ville bryte ut. Det er snakk om to linjer; en reformistisk og en revolusjonær, som ikke i lengden kan forenes i samme parti.

Det blei også pekt på at det *ikke finnes noen venstrefløy i SF*, men en del enkeltpersoner som uavhengig av hverandre utgjør en slags venstreopposisjon.»

Samme nummer av Bulletinen refererer også fra debatten på sommerleiren om politisk plattform for SUF – og viser til et forslag fra Tor Mostue, Sverre Knutsen og Tron Øgrim:

«Forslagstillerne mener at den norske arbeiderklassen trenger et revolusjonært parti som grunner arbeidet på Marxismen-Leninismen, Mao Tsetungs tenkning. Dette betyr ikke at vi straks vil bryte med SF for å stifte et slikt parti. Partiet kan oppstå ved at den revolusjonære linja seirer i SF, eller ved at den kastes ut og skaper en ny organisasjon.»

Dermed var en ny dimensjon brakt inn i debatten klart og uttalt: spørsmålet om brudd og parti-splittelse.

SUF's 5. landsmøte

SUF's 5. landsmøte i september 1968 markerte tydelig de politiske motsetningene. Landsmøtet vedtok en Politisk plattform med avvisning av «den parlamentariske veien til sosialismen» og programfesting av «proletariatets demokratiske diktatur». I tillegg vedtok landsmøtet å gjennomføre den «demokratiske sentralismen» som organisasjons-prinsipp og at marxismen-leninismen, Mao Tsetungs tenkning stilles til debatt (og som grunnlag for skoleringen) i SUF's organisasjon i ett år med sikte på programfesting på neste landsmøte.

SF's formann *Knut Løfsnes* kommenterte landsmøte-vedtaka i intervjuer til dagspressen: «Et parti bør ikke ha medlemmer som er prinsipielt uenige i partiets program. Hvis SUF har fattet vedtak som går på tvers av SF's program, bør de selv ta konsekvensen av det.»

«*Orientering*» reagerte på landsmøtet med en helsides redaksjonell kommentar av *Kjell Cordtsen* med overskriften «*En nødvendig avklaring*». Cordtsen tok utgangspunkt i en rekke sitater fra SUF-dokumenter og uttalelser fra ledende SUF-representanter, bl.a. fra *Sigmund Grønmo*, den nyvalgte formannen i SUF:

«Den revolusjonære og den parlamentariske linja kan ikke forenes; den ene må seire over den andre. Den revolusjonære linja har seiret i SUF, og kampen må føres videre i SF.»

Cordtsens konklusjon var:

«Landsmøtet vedtok da også en politisk plattform og en organisasjonsstruktur som skiller seg så sterkt fra SF's, at man i dag kan tale om to organisasjoner med to vidt forskjellige grunnsyn.»

Motsetningene går også innen SF:

«To sterkt avvikende samfunnsoppfatninger står mot hverandre, selv om vi nok tror at Bygstad-fløyen utgjør et lite mindretall innenfor selve partiet.

En avklaring er ikke desto mindre nødvendig, både av hensyn til SF's politiske profil, partiets arbeidsgrunnlag og de mange medlemmene som skal forklare, og forsvare, dets politikk på sine respektive arbeidsplasser.»

SF's landsstyre var samlet 12. – 13. oktober 1968 og fattet følgende vedtak:

«Landsstyret stadfester at SF står på sitt prinsippprogram. Landsstyret avviser dermed tesen om demokratisk sentralisme og proletariatets diktatur. . . . SUF's politiske plattform er på prinsipielle punkter forskjellig fra Sosialistisk Folkepartis, men SUF er av SF's landsmøte anerkjent som SF's ungdomsorganisasjon. Landsstyret innskjerper at bare et landsmøte kan endre dette forholdet.»

Hva slags «avklaring»?

Utover i oktober 1968 var «Orientering» fylt av innlegg i debatten – for eller mot SUF og SUF's politiske plattform. Det var de klare standpunktene som preget denne debatten.

Ute i organisasjonen var nok situasjonen mer uklar. Flere stridende tendenser var til stede. På den ene sida var det massiv motvilje mot SUF – sterkt prega av massemedienes SUF-bilde. På den andre sida var det en blandig av beundring og misunnelse over SUF's uredde aktivisme og evne til å mobilisere medlemmene til innsats.

De militante SUF-miljøene med skarp front mot «Orientering» og det offisielle SF var konsentrert få steder i landet – først og fremst i storbyene. På mindre steder var det ofte et godt forhold mellom SF- og SUF-miljøene, slik at mange SF-ere hadde problem med å godta «Orientering»s krav om «avklaring».

Så seint som i desember var det svært uklart hva en slik «avklaring» kunne innebære. Var det snakk om en politisk eller organisatorisk avklaring?

I SUF var situasjonen enkel. Ledelsen sikret seg i løpet av høsten full kontroll over organisasjonen, bl.a. ved eksklusjon av et opposisjonelt lag i Oslo og av alle medlemmer som opprettholdt medlemskap i det partipolitisk uavhengige Sosialistisk Studentlag.

En *politisk* avklaring på landsmøtet var ingen trussel mot SUF – uansett utfall. For SUF var det et spørsmål om en kamp mellom to linjer innen SF. SUF's egen organisasjon var ikke truet. Evnen til å føre kampen videre var ikke truet av politiske prinsipp-erklæringer fra SF's landsmøte. Dette var det dilemma som skapte problemer innen «SF-fløyen» i SF.

For *opposisjonen* i SUF var situasjonen langt mer låst. Det var åpenbart få muligheter innen SUF. En begynte derfor å arbeide med tanken om å organisere *ungdomsgrupper utafør SUF* – i samarbeid med det lokale SF-laget.

SUF's reaksjon kom i form av et sentralstyre-vedtak 29. november 1968, offentliggjort i «Orientering» 7. desember. Det heter her bl.a.:

«Godkjenning av andre ungdomsorganisasjoner, uansett form, vil bety brudd med SUF. . . . vi sentralstyremedlemmer ville måtte gå ut av SF, og oppfordre alle SUF-medlemmer, alle våre meningsfeller og sympatisører i SF til å gjøre det samme.

SUF har ikke truet med noen splittelse av SF – splittelsestruslene kommer fra annet hold. SUF har heller ikke utsatt SF for noen form for press for at SF skal godta SUF's politiske linje.»

Debatten i «Orientering»

I «Orienterings»-debatten var det *Harald Berntsen* som tidligst avviste kravet om «organisatorisk» avklaring (26. oktober). Han kritiserte Løfsnes og Bygstad for at de begge la opp til en «kollisjonskurs» som delte partiet i to fløyer uten noe politisk «sentrum» i mellom. Berntsen tolket SF's landsstyre-vedtaket slik:

«Landsstyret i SF har nå vist at «sentrum» slett ikke er avskaffet. Det har fattet et vedtak som klart markerer seg i forhold til «demokratisk sentralisme» og «proletariatets diktatur» på den ene siden, og Løfsnes' splittelseslinje på den andre siden.

. . . Derfor må det nå slås fast at vi ikke er tvunget til å velge mellom Kjell Bygstad og Knut Løfsnes. Disse to har hver på sin måte ført an i et sentralstyre som har vært ute av stand til å ta initiativ og markere en klar og slagkraftig politisk profil utad. Det må nå bygges ut en sentrumslinje som er i stand til å stå fram og seire på landsmøtet på et klart politisk grunnlag.»

Konklusjonen var: En *politisk* – og ikke organisatorisk avklaring.

16. november lanserer *Gutorm Gjessing, Ottar Brox og Tobias Ritzau* det som skulle komme til å gå under betegnelsen «*Gjessing-linja*»: det at motsetningene måtte løses ved diskusjon og ikke med organisatoriske tiltak som ville føre til splittelse mellom SF og SUF.

14. desember kom så det utspillet som «ordner» debatten og definerer de organisatoriske problemstillingene som landsmøtet i februar ender med å ta standpunkt til. Da trykte «*Orientering*» en 2 siders artikkel av *Berge Furre* med overskriften «*Landsmøtet må gje avklaring*».

– Artikkelen starter slik:

«Sosialistisk Folkeparti er inne i den alvorlegaste krise sidan partiet vart skipa. Ingen kan idag vita for visst om partiet vil reisa seg att.»

– Og slutter slik:

«Får vi den avklaring vi ber om, kan atterreisninga av partiet frå den krise som herjar idag bli den mest inspirerande oppgåva sidan 1961.»

Kravet om avklaring formulerte *Berge Furre* i sine «*fire punkter*» som siden ble «*SF-aksjonens*» fire punkter:

«1. At landsmøtet vedtek ei prinsippfråsegn slik landsstyret har gått inn for. Denne fråsegna må rydda all tvil unna om kvar partiet står når det gjeld proletariatets diktatur, demokratisk sentralisme og overgangen til sosialismen.

2. Landsmøtet må velja eit sentralstyre som kan arbeida – dvs. samarbeida. Dette er viktigare enn at alle fraksjonar er med i sentralstyret.

3. Den ungdom som ynskjer å arbeida for SF's politiske syn utanfor SUF – anten fordi dei er utstøyte av SUF, eller fordi dei ikkje kjenner seg heime i SUF, må få rimelege arbeidsvilkår. Eit minimumskrav må vera at dei får skipa egne ungdomsgrupper i tilknytting til partilaga. Partiet kan ikkje forby ungdom som SUF støyter ut å organisera seg og arbeida for SF's politikk.

4. Men mykje viktigare enn alt dette er det at landsmøtet legg opp til ei omfattande drøfting av partiets arbeidsmåte og politikk som kan leggja grunnlaget for ei fornying av partiet både i teori og praksis.»

Berge Furres artikkel ble viktig av flere grunner:

– De 4 krava definerte det politiske grunnlaget for det som skulle bli flertallslinja på landsmøtet.

– Artikkelen plasserte SF's utvikling i et historisk perspektiv som ga nytt pågangsmot for mange av dem som ikke kunne følge SUF, men som samtidig var oppgitt over utsiktene til en parti-splitelse der den mest aktive ungdommen forsvant. Perspektivet var dette: «Nettopp fordi vår praksis har gjeve resultat, kjennest arbeidsmetodane våre utilfredsstillande.» Nye utfordringer krever «en reformation på hoved og lemmer» av SF, slik at SF kan komme ut over den parlamentariske og snevert partibyggende arbeidsstilen. SF må utvikle «ein organisasjon som er istand til å handle sjølv, ta opp kampen mot det gamle samfunn der organisasjonens medlemmer står».

Med sin beskrivelse oppnådde Berge Furre to ting:

– å se SF's utvikling som en utvikling der partiet kunne sette seg stadig mer krevende oppgaver,

– å få fram at SF's aktuelle muligheter var avhengig av en grunnleggende omlegging av partiets arbeidsstil.

I det samme julenummeret av «Orientering» (14. desember) erklærer *Finn Gustavsen* seg enig med Berge Furre med oppfordringen: Ta standpunkt! Dette var første gang Gustavsen offentlig markerte sitt syn på problemene, og det ga seinere opphav til påstanden om at Gustavsen «hadde sittet på gjerdet» i SUF-striden. I sentralstyret og landsstyret hadde fløyene da stått mot hverandre så lenge og så intenst at påstanden må virke komisk på dem som opplevde disse debattene.

Opprop og mot-opprop

I julenummeret 14. desember trykte «Orientering» et opprop fra 220 SF-medlemmer mellom 15 og 30 år der det bl.a. het:

«Samtidig som SUF krever å få anerkjent sin monopolstilling, blir det mer og mer klart at forbundet ikke kan eller vil være

en organisasjon for all SF-ungdom. . . . Undertegnede SF-medlemmer mellom 15 og 30 år mener det er en forutsetning for en politisk fornyelse av SF at de ungdomsgrupper som i dag ikke kan slutte seg til SUF, har adgang til å organisere seg i tilknytning til de enkelte lokalorganisasjonene av SF.»

Gjessing-linja ble markert med et opprop i «Orientering» 12. januar 1969. Initiativtakerne Gjessing, Brox og Ritzau hadde følge av 11 fylkesformenn (av 19) og 50 lagsformenn. (Flere av disse fylkesformennene ble kasta på fylkesårsmøter seinere i måneden.)

Et opprop som sluttet opp om Berge Furres 4 krav til landsmøtet var undertegna av 5 fylkesformenn og 73 lagsformenn (12. januar). Seinere fulgte nye lister med tillitsvalgte som støttet disse 4 krava.

Samme dag (12. januar) brakte «Orientering» det *forslag til prinsipp-erklæring* som landsmøte-flertallet kom til å slutte opp om. Forslaget var utarbeidd av Berge Furre, Sigbjørn Hølmebakk og Per Maurseth³ – og ble formelt lagt fram av sentralstyrets flertall (Løfsnes, Bonnevie, Gustavsén, Kari Hagemann, Gunnar Nilsen og Gunnar Tønder).

Mobilisering og medlems-verving

I romjula ble «*SF-aksjonen 69*» lansert. 17 av 21 lagsformenn i Oslo-partiet sto bak aksjonen som tok sikte på å verve nye medlemmer til SF for å møte masseinnmeldinger fra SUF.

«*SF-aksjonen 69*» ble en voldsom suksess i Oslo. Den opererte fra eget kontor, organiserte medlemsvervingen over hele Oslo, trykte materiell, arrangerte åpne møter.

Partikontoret var kontrollert av Bygstad-fløyen – med *Ole Kopreitan* som partisekretær og *Svein Johanssen* som sekretær i studieforbundet. I slutfasen var det derfor to separate organisasjonsapparater som mobiliserte til den store dysten.

I denne perioden var det valgene av delegater til landsmøtet foregikk. Særlig i Oslo gikk det vilt for seg til tider – med masse-innmeldinger fra begge hold, vedtekts- og fullmaktskrangel, fraksjonsmøter med valg av 2 sett representanter, omvalg og gjensidige beskyldninger om fusk, vedtektsbrudd og annet fanteri.

Tore Linné Eriksen brakte i «Orientering» et «stemningsbilde»

fra et mønstrings- og debattmøte som SUF arrangerte i Oslo i romjula: «Under taktfast og hengivende applaus ble f.eks. dette refreng triumferende framsunget:

*Dette var alt om SF-prammen,
slik den seiler undergangens vei,
Gusse, Løfsnes, Cordtsen, Furre,
monopolkapitalens beste lakei.»*

Ottar Brox

Ottar Brox ble en nøkkelperson i striden de siste ukene fram til landsmøtet. SF var fra starten i 1961 sterkt prega av sitt utenrikspolitiske utgangspunkt: Kampen mot atomvåpen, mot NATO-medlemsskapet – og fra 1962 kampen mot medlemsskap i EEC.

Fra landsmøtet i 1966 var SF på offensiven med nye ideer og perspektiver også i innenrikspolitikken. Da ble det *distriktpolitiske* programmet vedtatt – sterkt inspirert av analysene til Brox i boka «Hva skjer i Nord-Norge?».

Brox opplevde det likevel slik at den nye distriktpolitikken hadde liten støtte i partiets sentrale organer. På eller nær SUF-fløyen sto derimot flere enkeltpersoner som hadde virket som distriktpolitiske aktivister innen SF.

Etter å ha overvært et fylkesårsmøte i Akershus i januar 1969 gikk Brox ut med en artikkel i «Orientering» (25. januar) som sluttet slik:

«Dersom landsmøtet resulterer i et så «antiseptisk» sentralstyre som det vi har fått i Akershus, er det klart at det blir utrikelig å fortsette å stå i SF for svært mange, og splittelsen i partiet vil komme til å gå langt inn mot sentrum. Med et «sentrum-styre» derimot vil bare «den harde kjerne» følge de splittelseslystne, slik at splittelseslysten antakelig ville kjølnes.

Antakelig er det bortkasta å skrive dette, og i det hele tatt å arbeide for en sentrumskurs, fordi begge ytterfløyene ser ut til å imøtese splittelse med den største sinnsro. For min egen del veit jeg bare at jeg knapt nok vil kunne arbeide i noen av de «enhetlige» organisasjonene som eventuelt vil oppstå etter splittelsen.»

Taktiske forhold i debatten

Ett forhold var viktig i debatten mellom fløyene. SUF kunne nemlig raust tilby:

«De som står på henholdsvis SF's prinsipp-program og SUF's politiske plattform må kunne stå som medlemmer på like fot i begge organisasjonene.»

(fremma som forslag på SF's landsstyremøte 23. – 24. november 1968)

Det var en nødvendig forutsetning for at *Gjessing-linja* kunne vinne tilslutning at dette ble oppfatta som et troverdig tilbud. Var det et troverdig tilbud?

De som opplevde den intense forakten for SF og «Orientering», det uformelle meningspresset og de organisatoriske utfrysings-teknikkene i SUF-miljøene i Oslo-området utover i 1968, er klar over at en skulle ha hud som elefant for å holde ut som SF-tilhenger i slike SUF-miljøer.

Det var derfor naturlig at *Gjessing-linja* sto svakt i Oslo. De fleste som her formelt sto på *Gjessing-linja*, var reelt for SUF. Utover landet derimot var *Gjessing-linja* uttrykk for en reell politisk holdning i store deler av partiet. Frykt for høyre-dreining, ønske om forsoning gjennom diskusjon – og frykt for å miste ungdommen – var motivene bak.

De som mente det var nødvendig å gi adgang for SF-ungdom til å organisere seg uavhengig av SUF, sto taktisk sett i et dilemma:

1. Det var nødvendig å bekjempe *Gjessing-linja*.
2. Og det var nødvendig å holde flest mulig av dem som støttet *Gjessing-linja* innafor partiet hvis det ble parti-splittelse.

Kjell Cordtsen (som seinere ble formann i valgkomiteen på landsmøtet) var opptatt av dette i en artikkel i «Orientering» 25. januar 1969. Hans hovedpoeng var at det – utenom spørsmålet om ungdoms-organisering – ikke var noen politisk uenighet mellom SF-aksjonen og Brox – *Gjessing*:

«... vi tror det er dekning for å si at det store flertall ønsker nettopp Brox/Handegård-problemstillinger representert i det nye sentralstyret. . . . Vi ønsker ikke noen «enhetlig organisa-

sjon» eller et enhetlig sentralstyre bestående av alene dem som i dag ser det nødvendig å gå imot Gjessing-linja.»

Og videre:

«For SF vil det i hvert fall være dypt beklagelig om de fremtidige skillelinjer blir avgjort på SUF's premisser.»

Disse premissene til SUF fant Cordtsen klart uttrykt i et *internt skriv fra SUF's sentralstyre*:

«Dersom vi blir splitta vekk fra partiet, må vi sørge for at dette skjer på en måte som

a) rammer partiet mest mulig innad,

b) får mest mulig forståelse utad.

Dette skjer ved at vi trekker flest mulig med oss ut av partiet.

Vi må organisere *tilbaketog* fra landsmøtet så godt og effektivt, så konsentrert og samla som mulig.»

Berge Furre fulgte opp med en artikkel i «Orientering» uka før landsmøtet (1. februar): «Landsmøtet må syta for at kampen mot «den harde kjernen» i og ikring SUF ikkje sprengjer bort fra partiet kameratar som vi må ha med i fornyingsarbeidet. Motsetninga mellom oss og mange som står på eller nær Gjessinglinja er ikkje politisk.

... Dei som har stått fremst i kampen i det gamle sentralstyret og i SF-aksjonen bør rimelegvis ikkje dominera eller kontrollera det nye sentralstyret. Dei bør driva fram avklaringa på landsmøtet – men helst bør slike dominera sentralstyret som er nokolunde frie frå det vonde blod partistriden har skapt mellom folk som bør samarbeida politisk.»

Ottar Brox kom tilbake i «Orientering» da landsmøtet åpnet (8. februar) – med et svar til Cordtsen og Furre:

«For oss som har prøvd å utvikle en skikkelig sosialistisk norsk innenrikspolitikk for partiet, er det av interesse å notere at de som skal settes utafør er akkurat de som har jobbet mest aktivt for f.eks. det nye distriktsprogrammet.»

– og med en prinsipiell kommentar til striden og fløyene:

«Men i spenningsfeltet mellom SF's «konservatisme» og SUF's revolusjonære handlingsideologi ser jeg muligheter for en videreutvikling av en sosialistisk politikk i dette landet. I dette feltet synes jeg det har mening å engasjere seg politisk.»

Hartvig Sætra – som støttet SF-aksjonens 4 punkter – fulgte opp i samme nummeret:

«Etter det som har skjedd må det vere eit ufråvikeleg krav at det blir fleirtal for SF's distriktsprogram i sentralstyret. Der-som motsetnadene mellom «Gjessing-linja» og SF-aksjonen skulle føre til at Ottar Brox og Odd Handegård blir haldne utanfor det nye sentralstyret, da har eg og mange andre vur-dert feil når vi skreiv under Furres 4 punkter.»

Odd Handegård

Odd Handegård ble også en viktig faktor i forbindelse med SUF-konflikten. Artikkelen hans i «Orientering» i 1967 – 68 ble flaggskippet for «den nye linja» med oppmerksomhet mot norsk arbeidsliv. Handegård hadde vunnet mest gehør hos Bygstad & Co, men ble på landsmøtet i februar 1969 valgt inn i det nye sentralstyret. Han spilte en avgjørende rolle for utformingen av SF's faglig-politiske profil utover i 1969 og 1970.

Odd Handegård ga denne vurderingen av parti-striden 1 uke før landsmøtet:

«Denne striden er absurd, og for de fleste SF-ere rundt om i landet, fullstendig ubegripelig. Striden er forlengst blottet for ethvert politisk innhold – om den noengang har vært politisk. Idag er situasjonen best karakterisert av at 20 – 30 tillitsmenn i Oslo ikke tåler synet av hverandre. Og jeg tror for min del at det var slike rent personlige motsetninger som i sin tid var opprinnelsen til den forurensningen av partiet som vi opplever i dag – dette til tross for alt snakk om «sentralisme», «proletariat» etc. som argumentasjonen på overflaten dreier seg om.»

I sin helsides artikkel forsøker Handegård så i vise

a) at hele debatten er en skinn-debatt der en unngår å drøfte det

som er hovedproblemet: hvordan utvikle en politikk som retter seg mot den «norske virkeligheten» som ingen av partene har gjort noe for å analysere,

- b) at det derfor er like ille uansett hvilken fløy som får flertall på landsmøtet.

Den siste leder-artikkelen i «Orientering»

før landsmøtet stilte problemet slik:

«Kampen står denne gang ikke åpent om SF's politiske plattform. Det våger hverken SUF eller Kjell Bygstad i dagens situasjon. En eventuell kamp mot SF's grunnsyn er dømt til nederlag, og de vet det. Derfor vil forslaget til prinsipperklæring fra sentralstyrets flertall etter all sannsynlighet gå igjennom med overveldende flertall. Den avgjørende kampen kommer i stedet til å stå om et annet spørsmål: hvorvidt SUF fortsatt skal ha monopol på ungdomsarbeidet i partiet – om det meste av den ungdom som søker en sosialistisk plattform, først skal gjennom SUF's drillmaskin – eller ikke. Eller mer positivt uttrykt: Hvorvidt den ungdom som arbeider for SF's ideer, skal få tilfredsstillende arbeidsmuligheter innen partiet, anledning til å skape sin egen profil i elevsamfunn og der ungdom ellers vanker, og rekruttere denne ungdommen på SF's – og ikke på SUF's – grunnlag.»

Landsmøtet 7. – 9. februar

Landsmøtet møttes fredag 7. februar 1969 under intens overvåking fra massemedia, utafør salen. Det var stor strid om hvem som var rettmessig valgt til landsmøtet fra lag og fylkespartier. Hele *fredagen* gikk med til å løse fullmaktsproblemene – og i ren utmattelse gikk landsmøtet med på Torolv Solheims kompromiss-forslag om å gi samtlige omstridte delegater og dobbelt-delegasjoner fulle rettigheter.

Lørdagen gikk med til den politiske debatten etter innledninger av Løfsnes, Kopreitan, Grønmo (SUF's formann), Gustavsen og Karl O. Rikardsen. 140 hadde ordet i denne debatten.

Det skjedde ingen endring i synspunkter eller posisjoner i løpet av landsmøtet. Flertallet av talerne ville åpne for ungdomsgrupper utafør SUF. SUF og Bygstad-fløyen holdt seg strengt til det ultimatum SUF's sentralstyre hadde stilt: dersom landsmøtet åpnet for ungdomsgrupper utafør SUF, ville SUF bryte med SF.

En sentrums-gruppering ledet av *Odd Nordheim* og *Ottar Brox* advarte mot slike ungdomsgrupper. Et brudd med SUF ville føre til en høyredreining i SF ved at en del av de mest aktive og radikale ville følge med SUF ut eller gå i passivitet.

Søndag middag falt kamp-voteringen. 131 stemte for følgende forslag:

«Den ungdom som ønsker å arbeide for SF's politiske syn utenfor SUF – enten fordi de er utstøtt av SUF, eller fordi de ikke kjenner seg hjemme i SUF – må få rimelige arbeidsvilkår. Dersom denne ungdom ønsker å danne egne grupper, må dette foregå ved at gruppen organiseres i tilknytning til og i forståelse med de enkelte lokallag av SF. Gruppene har rett til å drive utadventt rekrutterende virksomhet. Disse gruppene kan ikke danne noen fylkesvis eller landsomfattende organisasjon med utadventt virksomhet som kan komme i et konkurranse-forhold til SUF.»

67 stemte mot forslaget, og 8 avholdt seg. Fra Oslo stemte 16 av 40 mot forslaget. Fra Østfold, Hedmark og Oppland stemte ingen mot forslaget. Utenom Oslo var mindretallet sterkest representert fra fylkene Akershus, Telemark, Aust-Agder, Hordaland, Bergen, (Trondheim), Nordland og Finnmark.

Etter dette forlot 63 delegater møtet. 26 av dem vendte tilbake seinere på dagen, slik at «utmarsjen» reelt besto av 37 delegater, de fleste av dem SUF-medlemmer.

Valget av nytt sentralstyre skjedde etter utmarsjen – og helt uten strid. Alt på landsstyremøtet i oktober hadde Finn Gustavsen gått inn for full utskifting av alle medlemmene i sentralstyret. Dette ble tidlig en slags grunnleggende forutsetning som ingen tok sjansen på å røre ved.

Siden Gustavsen og Asbjørn Holm samtidig trakk seg fra Stortinget ut fra allmenne rotasjons-holdninger, betydde dette at *hele partiets topledelse ble skifta ut.*

Valgkomiteen – med Brox og Einar Hagen som representanter for mindretallet – fulgte opp forutsetningene om full utskifting og kunne legge fram en enstemmig innstilling. Valgt ble:

Formann:

Torolv Solheim

Nestformann:

Per Wiberg

Per Maurseth

Sekretær:

Per Eggum Mauseth

Styremedlemmer:

Berge Furre

Geir Dahl

Odd Handegård

Marit Moe

Dag Seierstad

Vara-representanter:

1. Odd Nordheim

2. Pål Lynne Hansen

3. Knut Kjeldstadli

4. Einar Hagen

5. Kaare Kopreitan

6. Tove Stang Dahl

7. Kari Pahle Koritzinsky

8. Gunnar Lunner

9. Lars Alldén

SUF's reaksjon på landsmøtet

«Vedtaket fra SF's landsmøte om opprettelse av nye ungdomsgrupper betyr i praksis opprettelsen av en ny ungdomsorganisasjon. Partiets tidligere ungdomsorganisasjon SUF er dermed ekskludert.»

Slik tolket *SUF's sentralstyre* landsmøte-utfallet dagen etter landsmøtet. *Landskonferansen* uka etter sluttet opp om dette synet – og vedtok videre:

«SF's sjette landsmøte betydde en avgjørende politisk høyre-

dreining av partiet. Landsmøtet stadfestet en antimarxistisk og sosialdemokratisk politisk linje. Samtidig står SF uten skikkelig praksis når det gjelder faglig politikk, distriktpolitikk, problemene for ungdom under utdanning osv. Spørsmål som strukturrasjonaliseringer, tidsstudier, nye lønssystemer osv. har partiet ingen linje overfor. Det er derfor uegnet som redskap for arbeiderklassens kamp i Norge.»

«Enhet var ikke mulig mellom de som ville *tjene folket* og de som ville *tjene penger*.» – Slik kommenterte SUF's utadvendte organ *Ungsosialisten* partisplittelsen på lederplass. Lederen uttrykte både en moralsk fordømmelse av SF-ledelsen «som brukte flertallet med vitende og vilje for å oppnå denne splittelsen», og en politisk begeistring for den samme splittelsen:

«Splittelsen er en bra ting for arbeiderklassen. Den betyr en seier for SUF og marxismen – leninismen, Mao Tsetungs tenkning.» (Ungsosialisten nr. 2 – 1969)

SUF og de andre utbryterne

Det var ingen enhetlig fraksjon som brøt med SF i februar 1969. I spørsmålet om nytt parti var utbryterne sterkt splitta. For folk som Bygstad, Kopreitan, Svein Johansen var det viktig å få etablert en organisasjon som kunne fange opp flest mulig av dem som nå meldte seg ut av SF.

SUF derimot klargjorde sin holdning alt dagen etter landsmøtet. Sentralstyret slo da fast at det er nødvendig å opprette et nytt «revolusjonært klassekampparti». Men verken noe parti eller noe forbund kunne skapes på kort sikt.

Bygstad, Kopreitan og Svein Johansen fortsatte arbeidet med å danne i det minste en kontakt- og studie-organisasjon for utbryterne. Organisasjonen ble stifta ut på våren under navnet *Marxistiske Arbeidsgrupper* (MAG).

Men SUF var aktivt frampå for å overbevise utmeldte SF-ere om at SUF's linje i partibyginga var den rette. MAG falt snart fra hverandre, mens SUF-ledelsen håndplukka⁴ de av utbryterne som kunne passe inn i den marxistisk-leninistiske partibyginga gjennom MLG (*Marxistisk-leninistiske grupper*) fram til AKP(m-l).

Del 2

En vurdering og et forsøk på å forstå parti-splittelsen

- Var splittelsen uunngåelig?
- Sprang den ut av uoverstigelige *politiske* motsetninger – eller hadde Odd Handegård rett når han fant årsaken i *personlige* motsetningsforhold?

Spørsmålene er både meningsløse og viktige. Meningsløse fordi historien bare har én ytringsform: Det som skjedde, det skjedde. Og fordi debatten om politiske eller personlige motsetninger lett blir en debatt om høna og egget.

Men spørsmålene er viktige for dem som etterpå vil *forstå* det som hendte. For dem som vil gripe det *uvisse* og det *mulige* i den historiske situasjonen som SF var oppe i høsten 1968.

Min vurdering er denne:

Den utviklingen som førte SUF fram til et brudd med SF hadde noe ubønnhørlig over seg som det kan være vanskelig å se noe alternativ til. Samtidig er det ikke lett å vurdere SUF anno 1968 uten å trekke inn det en vet om SUF's utvikling *etter* bruddet. I største delen av perioden etter februar 1969 har de politiske motsetningene mellom m-l-bevegelsen og SF-/SV-bevegelsen vært så iøynefallende at en lett tillegger SUF anno 1968 mål og hensikter som organisasjonen først seinere utvikler.

Uenigheten og motsetningene mellom SUF og SF går lenger tilbake enn til SUF's landsmøte og Midt-Østen-vedtaket høsten 1967. Men det er samtidig klart at *SF-reaksjonen* på dette landsmøtet fikk stor betydning for utviklingen i SUF. Midt-Østen-vedtaket reiste et intenst følelsesladd tema rett etter 6-dagers-krigen – og ville også i dag⁵ vekke motstand i deler av SV. Men de øvrige uttalelsene ville knapt vekke reaksjon fra noe hold i dagens SV.

SUF-landsmøtet (og sannsynligvis medlemmene også) måtte oppleve kritikken i «Orientering» som en sammenhengende kritikk av en venstre-linje i flere politiske spørsmål. Kritikken plasserte derfor samtidig sentrale SF-ledere og «Orientering» som en høyre-gruppering i forhold til dem sjøl.

Sovjet-debatten i anledning de to «hilsnings-adressene» kom også SUF-kritikerne uheldig ut av – hvis hensikten var å påvirke SUF-medlemmene og SUF's utvikling. Det var etter dette lett å

oppleve ledende SF-ere som ukritiske og opportunistiske overfor den sovjetiske politikken.

Sommerleiren 1968 er sett på som det avgjørende vendepunktet i SUF's utvikling. På det organisatoriske nivået er det sjølsagt riktig. Det er da SUF definerer seg sjøl som «partibyggende» for første gang – med det marxistisk-leninistiske partiet som mål – om nødvendig etter brudd med SF.

Samtidig er det klart at flere av de mest innflytelsesrike på sommerleiren må ha trukket konklusjonene sine lenge før. Når – og på hvilket grunnlag – har jeg ikke kildemateriale til å bedømme.

Mye av den historiske bakgrunnen for de politiske motsetningene mellom SUF og SF er likevel klar:

- Vietnam-krigen er en viktig del av denne bakgrunnen.
- Begivenhetene i Tsjekkoslovakia og Frankrike i 1968 er en annen del av bakgrunnen.

Vietnam-krigen førte til grunnleggende endringer i synet på samfunn og politikk hos mange i Norge. Men sterkest slo det sjølsagt ut blant ungdom. Kampen mot atomvåpen, mot NATO- og EEC-medlemskapet var ført langt på vei uten klasse-analyse i de tidlige 60-åra, som en kamp på vegne av menneskeheten. Sosialister så sammenhenger mellom økonomi og politikk også da, men gjorde ikke dette til hovedsak i agitasjon og bevisstgjøring.

Med Vietnam-krigen ble imperialismen påtrengende og blodig virkelighet, mens det norske samfunnet fungerte som om alt var «normalt». Og det var nettopp det det var!

Opplevelsen av Vietnam-krigen førte til behov for en hensynløs og uredd blottlegging av maktforhold i det *norske* samfunnet. Ellers var verden og krigen ikke til å forstå.

Vietnam, Che Guevara, Rudi Dutschke, klassekamp og elev-opprør på ungdomsskoler – alt var del av én og samme virkelighet: Den virkeligheten som lærebøker, foreldre, massemedia og valg-partier ikke kunne eller ville se i øynene.

En verden full av lidelse og undertrykking, og et samfunn av «voksne» som ikke reagerer, denne opplevelsen har antakelig ungdom kunnet ha til alle tider. Men fra 1965 og utover var motsetningen så skjærende intens at den forklarer mye av den særegne mobilisering av ungdom som fant sted over hele den vestlige verden.

Slik ble SF et lunke politisk miljø for mange ungdommer i denne tida. Eldre SF-ere ble også opprørt, engasjert og radikalisert av Vietnam-krigen. Men ikke med den samme totale og samfunnsfornektende kompromissløsheten. Det lå derfor generasjonsforskjeller bak SUF-striden – og de avspeilte først og fremst hvor nådeløse konsekvenser en trakk *om Norge* på bakgrunn av Vietnam-konflikten.

For SUF var hele det norske samfunnet pill råttent – tvers igjennom. Og de SF-erne som ikke innså det, var sjøl i forråtnelse.

De fleste SF-ere hadde også andre opplevelser enn Vietnam-krigen som bakgrunn for sine politiske perspektiver – og var ikke like villig til å forkaste *alt* i det norske samfunnet.

Samtidig har utviklingen vist at en del av disse generasjonsforskjellene var tempo-forskjeller. Det tok tid før Vietnam nedfelte seg som systematisk innsikt om imperialismen og klassekamp i SF's organisasjon. Men prosessen var i gang lenge før 1968 og endret SF like grunnleggende som den endret SUF. Den tok bare lengre tid – og utviklet seg innafor et annet strategisk perspektiv for den sosialistiske kampen.

Begivenhetene i Tsjekkoslovakia og Frankrike i 1968 var også viktige – på mange måter. Tsjekkerne opplegg for en «sosialisme med menneskelig ansikt» midt i synet på Kremli og mai-opprøret i Frankrike ga håp – ja, visshet – om at «ALT er mulig!»

Reaksjonene – i form av tillitsvotumet til De Gaulle og sovjetiske tanks – knuste vissheten, men *håpet* levde videre i ly av Vietnams uendelige evne til å fortsette kampen: «NOE er alltid mulig! – Og *mer* enn vi har trodd!»

1968 var året da ungdoms-opprøret feide over verden som protest mot autoritetenes herredømme. I Norge førte det til at det «ultra-demokratiske» ungdomspartiet SF sprakk og mista sin ungdoms-organisasjon – mens ungdoms-organisasjonen utvikla seg til en av de mest autoritære organisasjoner vi har hatt i Norge.

Men Norge 1968 er nok ikke siste gang historien slår krøll på seg – fordi muligheter misforstås og misbrukes.

Konfliktene innen SF-ledelsen

Mens konflikten med SUF ble en dyptliggende politisk konflikt, var konflikten innen SF av langt mer personlig art – etter mitt skjønn.

I sentralstyret utvikla det seg intense personlige motsetningsforhold mellom Gustavsen/Løfsnes/Bonnevie på den ene sida og Bygstad/Kopreitan/Svein Johansen på den andre. Konflikten sprang ut av temperaments-forskjeller og ulik politisk bakgrunn – den ene gruppen med «Orientering» som politisk arbeidsplass gjennom store deler av den kalde krigen – og den andre som en mer uryddig og aktivistisk nybrotts-gruppe. Sjølsagt ble konfliktene utkjempa som politiske konflikter, men de hadde ikke samme preg av *nødvendige* konflikter som konflikten med SUF. Person-konstellasjonene ble i virkeligheten avgjørende.

Både den gang og nå må jeg innrømme at jeg har vanskelig for å se at folk som Ole Kopreitan og Svein Johansen sto på sida av det som ble det politiske grunnlaget for SF-aksjonen og det nye sentralstyret. Forskjellene mellom dem og SUF var alt den gang åpenbare:

Svein Johansens artikkel «Om reformer og strategi» («Orientering» 13. januar 1968) er et eksempel på dette. Han sier der bl.a.:

«Hele vårt «demokratiske» spillfekteri med partier som lover å gjøre det og det *for oss*, er i sin grunnleggende holdning anti-demokratisk, fordi partiene egentlig «lover» å ta makta fra oss.»

For Svein Johansen var grasrot-kollektivet, lokalsamfunns-aksjonene, viktige både som mål og middel i kampen for sosialisme. SUF's sentralistiske partimodell og organisasjons-praksis lar seg (og lot seg) vanskelig forene med slike perspektiver på strategien.

Heller ikke *Gutorm Gjessing* klarte å markere annet enn sentrale SF-synspunkter i den *politiske* debatten før splittelses-landsmøtet. I en artikkel i «Orientering» 18. januar 1969 forsøker han å klargjøre sitt politiske utgangspunkt. Artikkelen krever at SF's politikk må utvikles ut fra en klar klasse-analyse der klassekampen settes i sentrum, men der strategien bl.a. innebærer:

«Vi må få banka ut av det norske folket den vrangforestillingen at revolusjon nødvendigvis betyr voldsbruk fra de revolusjonæres side.»

SF etter splittelses-landsmøtet

SF var spådd mye vondt etter landsmøtet – dersom det ble brudd med SUF:

- høyre-dreining,
- fortsatt strid,
- kaos i organisasjonen,
- nedgang i medlemstall,
- lav aktivitet.

Gikk det slik?

- Det ble ingen høyre-dreining:

I løpet av 2 – 3 år utvikla partiet og studieforbundet (SFSF) en politisk profil og et politisk skolerings-opplegg som reiste grunnleggende strategi-problemer på en langt mer radikal og konkret måte enn før. Det norske klasse-samfunnet og den internasjonale imperialismen ble utgangspunktet for skolering – og arbeidsfolks problemer i Norge ble satt i forgrunnen for politikken.

Valgkampen i 1969 markerte starten på den nye oppmerksomheten om de «nære problemene» – til dels så sterkt at utenrikspolitisk engasjerte SF-ere fikk vansker med å finne seg til rette.

- Heller ikke de andre spådommene slo til:

En del utmeldelser ble det utover våren 1969, og de syntes godt i avis-spaltene. Det som kunne registreres på partikontoret var 4 – 500. Reelt var tallet en del større da mange bare gikk i passivitet uten å melde fra. Men samtidig kom det nye til – slik at medlemstallet i hvert fall ikke sank. Særlig i Oslo hadde «SF-aksjonen» utløst stor entusiasme. Der var mange nye aktive kommet til SF, og medlemstallet i Oslo-partiet var våren 1969 – etter utmeldelsene – nær 3 ganger så høyt som ett år tidligere.

Andre steder ble likevel hardt rammet. Det gjaldt særlig Bergen og Trondheim der halvparten av medlemmene forsvant, og der det var få aktive igjen til å bygge opp organisasjonen på ny. Enkelte fylkespartier jobba tungt på grunn av passivitet og mangel på entusiasme.

Da SF holdt sitt ekstraordinære landsmøte i mai 1969 for å gjøre opp status etter rystelsene og ferdigbehandle valgprogrammet, var parti-organisasjonen totalt sett i god gjenge. I Oslo var aktiviteten og optimismen særlig stor, og en så valget fortrøstningsfullt i møte.

Valget i 1969 ble et hardt tilbakeslag og en stor skuffelse. Årsakene til valg-nederlaget ble diskutert grundig. Ifølge gallup falt SF fra 5,3% til 3,5% i løpet av valgkampen, og det var naturlig å rette søkelyset mot sjølve valgkampen.⁶

Debatten om valgnederlaget førte likevel ikke til noen endring i den politiske kursen. Det neste året var aktiviteten i partiet lavere enn før, men blant de aktive var viljen stor til å bygge et parti som kunne tre inn i klassekampen på en annen måte enn det gamle SF.

Med distriktpolitikken som inspirasjon oppsøkte parti-aktivistene nye, konkrete problemer og arbeidsfelt: Kampen mot struktur-rasjonaliseringene, mot tidsstudier, mot helsefarlige arbeidsforhold ble stadig viktigere deler av partiets politikk. Aktiviteten var ujamn – og store byrder ble lenge båret av enkeltpersoner som *Odd Handegård* og *Rolf Hanoa*.

De store streikebevegelsene i 1970 – fra Kiruna til Sauda – ga bekreftelsen på at partiet var på rett spor, tross valgnederlaget – både i opplegget av skoleringsvirksomheten og i den praktiske politikken: At partiet bare kunne bety noe i kampen for sosialisme ved at det ble et parti arbeidsfolk hadde bruk for i sin egen hverdag.

Avsluttende vurdering

– Kunne utviklingen mot bruddet likevel vært hindret?

Ut fra det perspektivet som er skissert i denne artikkelen, ville det ha forutsatt

- a) at SF klarere hadde markert – fra 1965 og utover – sammenhengen mellom USA's imperialisme og Norges plass i verdenssystemet,
- b) at SF-ledelsen alt i 1966-67 hadde trukket bestemte *innenrikspolitiske* konsekvenser av den radikaliserings Vietnam-krigen tvang igjennom:
 - en krassere avsløring av sammenhengene i det norske klasse-samfunnet,

- en opptrapping av skolerings-virkosomheten i marxistisk retning med sikte på å forstå styrken og svakhetene i den moderne kapitalismen,
- en omlegging av arbeidsformene med mer vekt på arbeidet i fagbevegelsen og andre masse-organisasjoner, på arbeidsplassene og i bo-miljøene,
- en bevisst prioritering av arbeidsoppgavene etter felles diskusjoner tvers igjennom hele parti-organisasjonen – og ut fra langsiktige strategiske perspektiver.

En slik omlegging av SF's politiske profil måtte ha skjedd raskt og med stor tyngde dersom den skulle klart å fange inn de utålmodige i SUF. En vesentlig heving av det alminnelige aktivitets-nivået i partiet ville antakelig også vært nødvendig for at partiet skulle virke tillitvekkende på SUF-generasjonens aktivister.

Slik utviklingen gikk, ble omleggingen ikke satt på dagsordenen før høsten 1968 – og ble da det ideologiske grunnlaget for «SF-aksjonen 69» – og seinere for det nye sentralstyret.

Da kom omleggingen for seint til å hindre splittelsen, men tidsnok til å hindre en perspektivløs høyre-utvikling eller fastlåsing av SF.

Det er ufruktbart å spekulere på hva som ville/kunne ha skjedd dersom SF's sentralstyre i 1966/67 hadde staket ut en slik kurs – eller hvilke konflikter dette hadde utløst i partiet.

Men det er – ut fra mitt syn – tragisk at dette ikke var mulig i 1966/67. Konfrontasjonen med en verden der Vietnam-krigen var virkelig, ble så voldsom for store deler av den politisk bevisste ungdommen at den måtte sprengte de arbeidsformer og samfunnsbeskrivelser som SF tok med seg fra første halvdel av 60-åra.

Den nye m-l-bevegelsen ble eneste utvei for flere årskull av opprørsk ungdom i Norge. En utvei som utløste enorm aktivitet blant de overbeviste,

- men som skapte avstand, frykt og mistenksomhet blant de viktigste gruppene av de arbeidsfolk som en ville slåss sammen med,
- som blokkerte tilstrømningen til SF's mer realistiske (men mindre heroiske) strategi for sosialisme,
- og som bidro til økende avpolitisering av nye ungdomskull utover i 70-åra.

To spørsmål står igjen:

- Hva kunne SF (og SV) ha oppnådd i norsk politikk dersom den enorme innsatsen som er lagt ned i og omkring m-l-bevegelsen, var satt inn innafor SF's politiske strategi fra 69-landsmøtet og utover?
 - Og som et motspørsmål: Er det mulig å utvikle en slik innsats omkring en strategi som er mindre dramatisk enn AKP's?
- Sosialismen er en svært uvisst mulighet i Norge hvis vi må svare «nei» på det siste spørsmålet.⁷

Noter

1 Artikkelen er skrevet i desember 1975 som bidrag til ei bok om SF's historie. Boka skulle ha kommet ut i april 1976 til det kombinerte 15-års-jubileet og den endelige nedleggelsen av SF. Boka «forsvant» fordi de fleste andre kapittel-forfatterne i desember 1975 var mer opptatt av å få SV ut av «Alcan-krisen» på rimelig måte. (Det lyktes som kjent ikke.)

Artikkelen preges av

- at den er skrevet for en SF-publikasjon: Enkelte steder formidles det nok politiske budskap i tillegg til den historiske framstillingen. Og språktonen kan støte.
- at den er 7 år gammel: Vurderinger f.eks. av m-l-bevegelsen kan ikke trekke på utviklingen etter 1975.
- at kildegrunnlaget er «det jeg så» mens det hele foregikk: Artikkelen bygger ikke på «forskning» og på bare ett utkikkspunkt: mitt eget. Jeg «åper likevel at artikkelen kan ha interesse som bidrag til kildemateriale om hva SF var.

Notene ble tilføyd i september 1982

- 2 Skillet kan være problematisk for leseren. Det har vært praktisk under utskrivningen
- 3 Det var nok ingen tilfeldighet at nettopp Hølmebakk og Maurseth sto fram med forslaget. Sammen med Gutorm Gjessing var det Hølmebakk og Maurseth som våren 1961 tok initiativet til å stifte SF
- 4 Uttrykket er ikke helt «nøytralt», men ville knapt støte den leserkretsen artikkelen ble skrevet for. Det er dessuten historisk korrekt!
- 5 «idag» betyr høsten 1975
- 6 Vinteren 1970 kom Finn Gustavsen stormende inn på et sentralstyremøte med ferske Kiruna-inntrykk (som «Orientering»s korrespondent): «Dere hadde rett! Valgkamp-sakene var riktig valgt. Men verken vælgerne eller jeg skjønnte det i høst.» (I valgkampen hadde Gustavsen - uten forbehold av noe slag - stått på for fullt for «etterfølgerne» på Stortinget)
- 7 Siste setning har «voluntaristisk» slagside: Det må nok «innsats» til for å utvikle sosialisme. Men hvilken type «innsats» som trengs - og hvilke samfunnsmessige endringsprosesser denne «innsatsen» springer ut av - er vel fortsatt uvisst og omstridt. Men det som sto, det får stå!